

Интервю с Хараламби Паницидис

Как бихте се представили пред аудитория, която не знае кой сте?

Аз съм Хараламби Паницидис, преподавам философия в Софийски университет. В областта на философията интересите ми са: социална философия, философия на историята, философска антропология. Авторите, с които обичам да се занимавам, са Ницше, Маркс, Хартман напоследък, тъй като ми се наложи във връзка с курса да се занимавам с него, Дилтай. Освен в сферата на непосредствените ми интереси, обичам да се занимавам с антична философия, превеждал съм антични автори, превеждам и в момента. Обичам да чета също така антична литература, най-вече антична лирика. Много обичам да чета литература и един от новите ми курсове, с които ще занимавам студентите от една специалност във Философския факултет, се казва Философия, литература, история. Освен всичко останало, не бих казал, че е точно хоби, но една определена част от свободното си време прекарвам в занимания в сферата на изкуството, занимавам се с дървопластика, което може би не е точно, но не се занимавам с дърворезба, а с, хайде да го наречем с този не твърде удачен термин – дървопластика. Измислям си някакви неща, наскоро, миналата година правих една изложба, в която бях измислил разни форми, от които направих огледала. Мина добре изложбата. Огледалата бяха много странни. Правя и мебели – също странни, с помощта на един мой приятел, който в момента е в САЩ, за себе си направих една серия от еротични мебели. Пописвам и поезия. Обичам и да се занимавам с такъв тип словесност. Издал съм една книжка, която се казва „Поетика на желанието”. Проблемът за желанието в последно време е една от основните ми теми в различни интерпретационни полета.

Какво ще ме питате сега?

Надявам се да споделите впечатленията си най-вече от 80-те. Имам няколко конкретни въпроса...

От 80-те... Аз съм в университета от '86, така че не съм бил на много от тези... как се казва? Бил съм на една-две Гьолечици от края на '86, декември месец, оттогава съм в университета като редовен преподавател, т.е. до '89 съм бил на една-две, ако не ме лъже паметта. Не си спомням темите, но, ако трябва по някакъв начин да сравня

сегашните Гьолечици с тогавашните, по принцип няма разлика в атмосферата, във взаимоотношенията между колегите. Не знам какво точно в случая Ви интересува.

Това, което Вас Ви е впечатлило, това, което Вие си спомняте.

Като казвам, че атмосферата не се е променила, имам предвид, че по същия начин темите се обсъждаха свободно, предлагаха се свободно. Всеки, общо взето, говореше на тези Гьолечици, понякога и по теми, които не са непосредствено в кръга на неговите теоретични интереси, но като че ли още тогава – нещо, което е характерно и за сегашните Гьолечици – е това, че съществува перспективата да се отиде на Гьолечица, караше хората в някакво отношение да излизат от кръга на непосредствените си теоретични интереси и да се занимават и с теми, които, да речем, почти нямат отношение към непосредствената сфера на тяхното преподаване. Ако трябва да говоря за себе си, не чак за тогава, вече не си и спомням с какво съм участвал по онова време, но мен Гьолечица ме е карала да се занимавам с, така да се каже, мислене върху поети, тяхната поезия, такива неща, които по принцип са твърде далечни от моите непосредствени занимания в университета. От друга страна, онези Гьолечици също опитваха, ще използвам това клише, да напишат пулса на времето, т.е. обговаряха се теми, които в някои отношения се смятаха от колегите за актуални за времето, в което живеем.

Кои бяха тези проблеми на времето?

Свързани със социалната философия, с начина, по който може да се мисли историята, и темите, свързани с начина на живот, екзистенциални проблеми, които касаят човешкото всекидневие, или пък проблеми, които са свързани, да речем, с критика, рецепция на марксизма, марксовата теория... Тези са нещата, към които мога да се върна в спомена от гледна точка на това, че все пак моето активно участие в Гьолечица е от '90 нататък.

А ако трябва да направим препратка към предишен период, към периода на Вашите собствени студентски години? Как се насочихте към философията?

Странно: донякъде по своя воля, донякъде може би ситуацията беше такава, семейната среда – баща ми беше преподавател в Икономическия, в Селскостопанската академия, пардон, и преподаваше там икономика, майка ми беше журналистка. Колебаех се, да си призная, какво да бъде. Накрая, след разговори, да, реших да бъде философия. Е, ако трябва да я мисля моята младост, философията се учеше по различен начин тогава, различни дисциплини бяха, по различен начин се кандидатстваше, ако това Ви интересува. Иначе интересът ми след завършването, почти непосредствено – аз

завърших '77 година и от '78, ако не ме лъже паметта, започнах да работя като хоноруван асистент. Сменял съм катедрите. Разбира се, нещата бяха тогава малко по-дисциплинирани, но, което винаги е било характерно за Философски факултет, според мене и тогава, макар общата дисциплинарна рамка, вътре отношенията, ако трябва да ги кръстя с някакъв термин, бяха доста либерални. Макар че имаше, хайде, има, един термин „чинопочитание”, хората уважаваха по-възрастните професори, особено пък тези, които си заслужаваха уважението, разбира се, но макар този режим, който беше, мисля, че вътре в рамките на философската специалност този тип режим като че ли не се усещаше така силно, както, да речем, в атмосферата и взаимоотношенията между други такива колективи.

Имаше ли във Вашата група или в цялата общност критики към този режим?

Имаше, разбира се, имаше, дали косвени, особено вече към края на режима, философската специалност мина през големи изпитания, особено в началото на перестройката и когато се образува този, Русенския комитет, партийната организация на Философския факултет беше поставена под специален режим, идваха хора от ЦК, дори идваше член на Политбюро, сега забравих кой беше точно, някой от колегите, които ни държаха назидателни речи. Седели сме понякога до 12.00 през нощта цялата партийна организация, за да ни се казва какво трябва да се прави, как трябва да се прави, колко неправилно са хората, които са заели една или друга позиция. Така че, от тази гледна точка в някакво отношение можем да кажем, че като колективен субект философската специалност, сега не мога да говоря от името на целия Философски факултет, защото тогава още ги нямаше всички тези специалности – социологията я имаше, ако не ме лъже паметта, по онова време, политологията... Това бяха до '89 – социолози и имаше една катедра по научен комунизъм, ако не се лъжа. Философи, социолози, научен комунизъм, психология... Май това беше, политикономията, те не бяха към нас. Това бяха идеологическите, те се водеха идеологически дисциплини, но, общо взето, може да се каже, че като колективен субект Философският факултет беше своеобразен дисидент, за разлика от тогавашните философски катедри във всички университети. Мисля, че в това отношение философската специалност на Софийския университет се различаваше от всички останали.

Можете ли да разкажете малко повече за това? Какво имате предвид под „дисидентство”?

Например, рецензенти на книгата на фашизма бяха преподаватели от Софийски университет: Кирил Пролезов, Кирил Василев и сега ще Ви излъжа кой беше другият, но това беше една от първите прояви в някои отношения на, така да се каже, реакция срещу режима. После много от членовете на философската специалност станаха членове на Русенския комитет покрай събитията с Румъния, обгазяването на Русе, което се превърна в една специфична реакция срещу тогавашното управление, тъй като той се разраства – освен такъв тип, хайде, сега се казват екологични, искания, започнаха да се издигат искания за своеобразна реформа на системата и, в някакво отношение, каквито мерки можеха да бъдат взети срещу колегите, бяха взети. Тогава, доколкото си спомням, секретар и декан, ще Ви излъжа, не си спомням, но мисля, че партиен секретар на Философския факултет беше, тя още е жива, доц. Емилия Минева. Декан в тези тежки времена беше доц. Асен Давидов, преди него сега не си спомням кой беше. Те си имаха сериозни разпри: викаха ги по окръжни комитети на партията, да дават обяснения за поведението на отделни колеги, пък и на целия Философски факултет, искаха от тях да се взимат специални мерки. Какво са им казвали не е ясно, но се е стигало до предложения да бъде разформирован целият Философски факултет, чувах се такива неща, сега, „какво” и „как” не съм бил в позиция, за да дам такива подробности, току-що съм бил в редиците на Философския факултет.

Участието в Русенския комитет беше като че ли един от най-важните приноси както в организационно, така и в идейно отношение във Философския Факултет. Защото след падането на Живков нещата са по-лесни, този режим го няма и вече е много по-лесно да заемеш някаква позиция, при условие че знаеш, че няма да бъдеш репресиран. По времето на Живков си беше страшно.

По време на Вашето студентство участвахте ли в групи, в литературни кръгове, във философски обединения...

По време на моето студентство бях председател на една група, на един кръжок (тогава така им казваха) по естетика. После участвах в една група, която се занимаваше с етика.

Кои бяха членовете на тези групи? Къде се събирахте?

Събирахме се в различни аудитории. По принцип ръководител, ментор на групата по естетика беше Искра Цонева (тя се пенсионира), а пък ментор на групата по етика беше Кирил Нешев. Събирахме се по аудиториите, изнасяхме, имахме си задачи,

всеки да помисли върху някаква тема, да изнесе някакъв доклад – и се обсъждаха съвсем по начина, по който и сега се прави, т.е. това бяха групи по интереси.

Имаше ли център в тези групи? Кои бяха лидерите?

Връщате ме толкова далече. Имаше хора, естествено, след като сме се събирали, но те не са били през периода на цялото следване. Трябва да Ви кажа, че някак си спонтанно изникна групата по естетика по време на едни упражнения по естетика. Вече не си спомням, проблемът за красивото беше тръгнал твърде много да ни вълнува и решихме да направим група, в която да се занимаваме по някакъв начин с този проблем. А пък за кръжока по етика може би в тези критични времена това, което ни обедини (да си призная, вече не си спомням кои колеги участваха в него), проблемът, около който протекоха заниманията в този кръжок, беше за смисъла на живота. Точно тази смяна на социалните парадигми като че ли от само себе си повдигна този въпрос сред хората. Ние си бяхме деца, както се казва, макар и вече момчетата да бяхме ходили в казарма. На по колко сме били? На деветнайсет-двайсет години, дваайсет и една-двайсет и две...

Спомняте ли си темите, които сте обсъждали на тези кръжоци? Нещо, което Ви е направило по-силно впечатление? Нещо, което тогава е предизвиквало спорове?

Да си призная, не мисля, че е имало кой знае какви дискусии, все пак темите не бяха обвързани с някоя конкретна злободневна история. Не, нямам такъв спомен, но като че ли всеки се опитваше по някакъв начин, може да ме лъже паметта, разбира се, но всеки се опитваше да намери някаква тема, която да е извън, така да се каже, статуквото на курса или проблематиката на курса, за да бъде интересно за другите. Аз си спомням един или два доклада, които изнесох тогава. Един беше за древноегипетската поезия, тогава излезе един сборник с древноегипетска лирика. Другият беше върху античната лирика, т.е. неща, с които не сме се занимавали непосредствено и които ни се струваше интересно да обсъдим.

Преподавателите Ви участваха ли в тези срещи?

Естествено, все пак някой трябва да те води, да. Взимаха и участие, разбира се. Всеки един от тях взимаше някакво участие. Не всички преподаватели, може да е имало и други събирания преди мене или след мене, но за това нямам спомен.

На какъв период ставаха срещите, колко често се събирахте?

Мисля, че не повече от два пъти месечно.

А имаште ли някаква продукция? Самиздат и т.н.? Казвате, че сте писали определени текстове.

Е, тогава нямаше как да се публикуват тези неща. Спомням си, че първият ми текст, който е публикуван, беше благодарение на проф. Кирил Нешев. Нямаше къде, поне студентски работи. Та моят първи текст, вече не си спомням, '86 ли, бях писал пак в тази връзка – за смисъла на живота, го публикувах в някакво списание, което се издаваше от Министерството на спорта ли беше тогава... Забравих как се казваше, пазя го вкъщи, разбира се, но сега не мога да го възпроизведа. Само моят текст беше публикуван от всички останали. Иначе, от това, което сме писали, аз си пазя нещата, които съм изнасял пред студентите, но продукция никаква. Много трудно се пробиваше в официалните философски списания.

Има ли нещо друго, нещо важно, което бихте искали да споделите като впечатление от този период на следването си? Нещо, което е останало в спомените Ви?

В какъв аспект?

Нещо, което на Вас Ви е направило силно впечатление. Може би социално събитие, реакция – колективна или лична...

Да... Мразех да ходя на студентски бригади, да си призная искрено, и по всякакъв начин намирах повод или измислях нещо, за да не отида. Не знам защо, просто не обичах. И като ученик не обичах да ходя на ученически лагери, въпреки че ми се е налагало. Мисля, че не съм ходил на нито една студентска бригада или само на една, нямам спомен.

Какъв е начинът човек да пропусне студентска бригада по това време?

Странно, но ето, аз просто изпитвах ужас, че мога... сигурно не е нещо, което да се тълкува фройдистки, но мразех такъв тип живот в казармата. От тогава ми е останала неприязънта от споделяне на общо пространство с много хора. В казармата спяхме сто човека в едно помещение и трябва да Ви кажа, че само мисълта, че може това да ми се случи наново, ме разболяваше. Иначе съм контактен, социален, но такъв тип общо пространство – само като си помисля и ми настръхва косъмът.

Знаете ли все пак как протичаха студентските бригади по това време?

Не знам, чувал съм само от колеги, че са си прекарвали чудесно – работили са, попейвали са си, социален живот всякакъв, приключения всякакви, и според мен, да оставим моите лични предубеждения, студентските бригади може би много добре социализираха и сплотяваха курсовете. Хората и до ден-днешен си спомнят разни

хубави истории от онова време. Да не говорим, че според мен този тип изнесеност на общуването на колегите е много полезен и в друго отношение – все пак човек се учи на някакви умения, виждаш какво става около тебе, най-малкото всеки път се отива на едно различно място, виждаш какъв е районът, какви са хората. Според мен е недостатък, че сега не става. Хората трябва да придобиват някакви навици, а сегашните младежи нямат никакви. Аз имам син, който е абитуриент тази година, и виждам доколко младите хора не могат сега да се грижат сами за себе си в това отношение, т.е. не могат да си организират собствено пространство, да го подредят, елементарни умения нямат за много неща, елементарни сръчности, житейски сръчности нямат.

Благодаря Ви!